

Gränshandel: när priset bestämmer vilket land man handlar i

Berättelse

Länder som ligger nära varandra

I Norden ligger länderna tätt tillsammans, och gränserna är öppna och lätta att passera. Från Sverige är det nära till Norge, Danmark och Finland, och Tyskland ligger strax söder om Östersjön. Eftersom det är enkelt att resa mellan länderna passar många på att handla när de ändå är på andra sidan gränsen. Detta kallas gränshandel. Den vanligaste orsaken är priset: vissa varor kan vara betydligt billigare i ett grannland, så att man sparar pengar genom att handla där. I Norden handlar man särskilt mycket alkohol, tobak, godis och livsmedel över gränserna.

Norrmännen som handlar i Sverige

Ett tydligt exempel är norrmän som åker till Sverige för att handla. Många stannar nära den norska gränsen, där det finns stora butiker och köpcentrum som riktar sig just till gränshandlare. Vanliga handelsplatser är Strömstad, köpcentret Nordby och området vid Svinesund. Den norska gränshandeln i Sverige är mycket stor och omsätter flera miljarder kronor varje år. Exakt hur stor den är skiljer sig dock mellan olika källor och ändras från år till år. Därför är det klokt att tala om "flera miljarder kronor" i stället för att lita på en enda exakt siffra.

När svensken reser söderut

För många som bor i Sverige går resan i stället söderut, mot Danmark och Tyskland. En viktig förklaring är att Sverige har ett alkoholmonopol. Det betyder att en enda butikskedja, Systembolaget, har ensamrätt att sälja starköl, vin och sprit i butik. I Danmark och Tyskland säljs alkohol däremot i vanliga matbutiker, och vissa varor kan dessutom vara billigare. Detta är en stor skillnad mot Sverige, och det gör att en del reser över gränsen för att handla. Hur mycket billigare en vara är varierar dock mellan olika varor och olika tidpunkter, så man bör vara försiktig med att säga att allt är mycket billigare.

Reglerna man behöver känna till

Även om gränserna är öppna får man inte ta med sig hur mycket som helst hem. Inom EU får privatpersoner ta med varor utan att betala extra svensk skatt eller tull, men bara om varorna är för eget eller familjens bruk och om man transporterar dem själv. För alkohol finns gemensamma riktnivåer inom EU, till exempel 10 liter sprit, 20 liter starkvin, 90 liter vin och 110 liter öl. Det är dock viktigt att förstå att detta är riktnivåer och inte fasta tillåtna mängder. Tullverket gör alltid en helhetsbedömning av om varorna verkligen är för eget bruk. Man kan alltså inte säga att man "alltid får" ta in dessa mängder skattefritt. För att över huvud taget föra in alkohol till Sverige måste man dessutom ha fyllt 20 år.

Ett ord som ofta missförstås är "taxfree", alltså skattefri handel. Många tror att det gäller all handel utomlands, men så är det inte. Taxfree gäller bara vid resa till eller från ett land utanför EU. Reser man mellan EU-länder betalar man i stället skatten i det land där varan köps. Det är därför inte skattefritt att handla mellan exempelvis Sverige och Danmark.

Gränser som binder ihop människor

Gränshandeln visar hur tätt länderna i Norden hänger ihop, men handeln är inte det enda som knyter dem samman. Ett bra exempel är Öresundsbron, som öppnade år 2000 och förbinder Sverige med Danmark. Många bor i dag i Sverige och arbetar i Danmark, och de pendlar över bron varje dag. Antalet pendlare varierar år för år, så det är svårt att ge en exakt siffra utan att hänvisa till aktuell statistik. Den korta resvägen gör det också vanligt att åka över sundet för att handla eller för att uppleva Köpenhamn. På så sätt blir gränsen mindre som en mur och mer som en bro mellan grannar.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
passera	att ta sig förbi eller över något, t.ex. en gräns
gränshandel	att handla i ett grannland, ofta för att spara pengar
livsmedel	mat och dryck som man köper i affären
omsätta	att sälja för en viss summa pengar totalt
köpcentrum	en stor byggnad med många affärer på samma plats
monopol	när bara ett företag får sälja en viss vara
ensamrätt	när bara en aktör har rätt att göra eller sälja något
riktnivå	en vägledande nivå, inte en exakt fast gräns
helhetsbedömning	när man väger samman flera saker innan man bestämmer
eget bruk	för en själv eller familjen, inte för att sälja vidare
taxfree	skattefri handel vid resa till eller från land utanför EU
pendla	att resa fram och tillbaka mellan hem och arbete
förbinda	att binda ihop två platser med varandra

Läsförståelsefrågor

- Vad är den vanligaste orsaken till gränshandel enligt texten?
 - Att man vill träffa släkt i grannlandet.
 - Att vissa varor kan vara billigare i ett annat land.
 - Att man inte får köpa mat i sitt eget land.
- Varför reser många som bor i Sverige söderut för att handla alkohol?
 - För att det är förbjudet att sälja alkohol i Sverige.
 - För att Sverige har ett monopol, medan alkohol säljs i vanliga affärer i Danmark och Tyskland.
 - För att alla affärer i Sverige är stängda på helgen.
- Vad betyder det att riktnivåerna för alkohol är “riktnivåer och inte fasta tillåtna mängder”?
 - Att man alltid får ta in exakt dessa mängder skattefritt.
 - Att nivåerna är vägledande och att Tullverket gör en helhetsbedömning.
 - Att det är förbjudet att ta in alkohol över huvud taget.
- Vad betyder ordet “ensamrätt” i texten om Systembolaget?
 - Att man får handla där ensam.
 - Att bara ett företag har rätt att sälja starköl, vin och sprit i butik.
 - Att butiken bara är öppen för en person i taget.
- Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 - Norrmän handlar mycket nära den norska gränsen, t.ex. i Strömstad och Nordby.
 - Man måste ha fyllt 20 år för att föra in alkohol till Sverige.
 - Gränshandelns storlek är exakt densamma varje år.
- Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 - Öresundsbron öppnade år 2000.
 - Taxfree gäller bara vid resa till eller från ett land utanför EU.
 - De flesta norrmän handlar hellre i Tyskland än i Sverige.
- Förklara med egna ord varför texten skriver “flera miljarder kronor” i stället för en exakt siffra.
- Texten använder uttryck som “vissa varor kan vara billigare” och “man bör vara försiktig”. Vad vill texten visa med sådana ord, och varför är det klokt att skriva så?
- Varför är det fel att tro att taxfree gäller all handel utomlands? Svara med stöd i texten.
- Texten avslutar med att gränsen blir “mindre som en mur och mer som en bro mellan grannar”. Vad tror du att texten menar med det?

11. Varför kan Sveriges alkoholmonopol vara en orsak till att en del reser till Danmark eller Tyskland för att handla? Förklara sambandet.
12. Texten säger att Tullverket gör en "helhetsbedömning". Varför tror du att man bedömer varje fall för sig i stället för att bara räkna liter?

Diskussionsfrågor

- Finns det gränshandel mellan ditt hemland och ett grannland? Vad köper människor och varför?
- Texten beskriver Sveriges alkoholmonopol. Vad finns det för fördelar och nackdelar med att bara en butik får sälja alkohol, tror du?
- Öresundsbron gör att man kan bo i ett land och arbeta i ett annat. Vad skulle vara bra och vad skulle vara svårt med ett sådant liv?
- Reglerna säger att varor ska vara för "eget bruk". Varför tror du att det finns en sådan regel, och varför kan den vara svår att kontrollera?
- **Skriv (6–8 meningar):** Skriv en kort text om en vara eller en plats för handel som är viktig där du kommer ifrån. Förklara vad man köper, varför priset eller utbudet är som det är, och om människor reser någonstans särskilt för att handla.